

Izraelsko-arabský konflikt v zájmu velmocí 1948-1967

Mgr. Oldřich Vondruška, KMVES
FSS MU

Postoj komunistické ideologie k sionismu

- Lenin, Stalin: kritika židov. Nacionalismu a sionismu jako reakční ideologie (národní exklusivismus a rasová nadřazenost)
- Po II. SV: sovět. podpora syr., libanon. a egypt. požadavky na stažení cizích vojsk
- Na konci r. 1946 – sovět. postoj vůči Palestíně: a) palestin. ot. jen skrze OSN, b) nespojovat problém evrop. Židů s ot. Palestiny, c) stažení VB z Palestiny podmínkou pro její uspořádání, d) Palestina jako arab. stát s Židy jako rovnoprávnými občany. Rozdělení Palestiny kritizováno jako nástroj ke konsolidaci brit. moci na BV
- V průběhu r. 1947 změna sovět. postoje: eliminace brit. kolonialismu (prohlubující se konflikt mezi pales. Židy a VB – brit. náklonnost k Arabům) – progresivní charakter židov. kolonizace Palestiny
- Říjen 1947: uznání doporučení zvlášt. komise OSN pro Palestinu
- Listopad: SSSR a USA hlav. podporovatelé rozdělení Palestiny

Vznik židovského státu

- **1945 Anglo-americká vyšetřovací komise (Morrison-Grady Committee)** – závěr (duben 1946):
 - Povolení pro příchod 100 000 židov. uprchlíků a pro nákup půdy
 - Doporučení zřídit **svěřenectví OSN** s cílem vytvořit **federální stát Židů a Arabů** – akceptováno sionistickými org. a Trumanem X odmítnuto LAS – odpor Britů kvůli značným problémům pro jejich mandátní správu (Spiegel, s.22-23)
- Vzrůstající podpora amer. veřejnosti a Kongresu pro rozdělení – Truman pro kompromisní variantu
- Truman: *podpora jakémukoliv řešení schváleného VS OSN, bude-li vynutitelné*
- **1947 U.N. Special Committee on Palestine:** vytvoření dvou států; 10-ti letá economic. unie a mezinárod. kontrola Jeruzaléma – PRO: sionistic. org. – USA – SSSR
PROTI: arab. představitelé – Británie (Spiegel, s. 25-27)

Návrh na rozdělení Palestiny

- Návrh v rozporu s proporčním rozdělením: Židům obývajícím méně než 6% země mělo být přiděleno 56% pro jejich stát; Arabové žijící na 94% půdy měli získat jen 44%; zvláštní režim pro Jeruzalém: 105 000 Palestinců a 100 000 Židů (Rossi, s. 38)
- Listopad: **hlasování VS OSN** – 33 pro a 13 proti
- Amer. embargo na dovoz zbraní do BV – podporováno SSSR
- Jak implementovat rozhodnutí VS do praxe???
- Případné nasazení amer. vojsk jen jako součást jednotek OSN
- State Dep. s ústním souhlasem Trumana – dočasný mandát OSN nad Palestinou kvůli uklidnění situace – vymanévrování SSSR
- Nálada VS proti zpochybnění předchozího rozhodnutí (Spiegel, s. 30-35)

- Odpor proti svěření OSN ze strany Arabů a Židů – silné rozpory uvnitř amer. administrativy: tlak domácích proponentů židov. státu
- Prosinec 1947-květen 1948 – útoky židovských ozbrojených milic na arabská města a vesnice s cílem získat více území pro zamýšlený stát
- Duben 1948: masakr v Dair Jassín – útok Irgunu zal. M. Beginem, zabito 254 obyv. vč. 145 žen (Rossi, s. 42)
- Tajná jednání Trumana a Weizmanna – nebude-li schváleno VS svěření OSN nad Palestinou, USA uzná židovský stát
- 14.5. 1948 jednostranné **vyhlášení židov. státu**- uznán Trumanem 11 min. po vyhlášení jako reakce na fait accompli

Postoj SSSR k vzniku Izraele

- Květen 1948: 3 dny po vyhlášení Izraele – uznán de iure SSSR
- Červen 1947-říjen 1949: Dodávky zbraní z Československa – výcvik pilotů
- SSSR odsoudil útok arab. států na Iz.
- Srpen: SSSR navázal diplomatic. vztahy s Izraelem
- Listopad 1948: SSSR jako první hlasoval pro přijetí Izraele do OSN
- Podzim 1949: postupná změna postoje: ekonom. napojení Izraele na USA, sionismus jako spojenec amer. imperialismu, Iz. jako potencionální základna proti SSSR, izrael. diskriminace arab. dělníků

1.izraelsko-arabský konflikt

- Útok 5 arabských států (Egypt, Irák, Sýrie, Transjordánsko a Libanon)
- Amer. postoj: podpora zprostředkovateli OSN Bernadottemu o uzavření příměří
- Po vítězství Izraele nad arabskou invazí – radikální změna v přístupu GŠ USA – Izrael jako strategický partner oblasti (Rossi, s. 44-45)
- Září 1948 – Bernadotte zavražděn
- **Bernadottova zpráva:** přidělení Negevu Arabům-most mezi V a Z arab. územím a území osídlené arab. beduíny; Galilea Izraeli – odmítnut Izraelem: Negev zamýšlena pro židov. imigranty a možnost přístupu k aqabskému zál. a Rudému m. (B. Kaufman, s.9)
- G. Marshall podpořil B. plán na VS OSN v Paříži
- Listopad 1948 - Během prezident. kampaně Truman proti B. plánu – slib economic. pomoci Izraeli a uznání Izraele de iure

Uzavření příměří

- Leden 1949 – příměří zprostředkované OSN – hranice Izraele rozšířeny o území dobyté během války
- Jaro 1949 – **Palestine Conciliation Commission**: USA, Francie a Turecko – konf. v Lausanne – jednání o mírovém uspořádání mezi Izraelem a Araby:
 - Izrael. okupace Z Galileje a Sinaje - odmítl mír za vrácení zabraných území, stejně jako přijetí palestinských uprchlíků – poslední společná arabsko-izraelská mírová konf. až do prosince 1973 na konf. Ženevě – konf. bez výsledků (Spiegel, s.46)
- Společ. tlak Washingtonu a Londýna na stažení Izraelců ze Sinaje
- Nekonzistentní přístup USA k arabsko-izraelskému konfliktu – přes izraelské porušení několika rezolucí OSN - navazování užší spolupráce: leden 1949 schválení economic. pomoci a uznání Izraele de iure; amer. podpora členství Izraele v OSN; r. 1953 navýšení ekonomické pomoci Izraeli z 25 mil. na 80 mil.\$ (Spiegel, s.45)

Trojstranná deklarace

- Zbrojní dodávky: Izrael závislý především na zbraních z východ. bloku – arab. státy vybaveny VB – USA: Bílý dům ve prospěch dodávek Izraeli X State Dep. snaha nezneprátnit si arab. státy
- Květen 1950 – **Tripartite Declaration** (USA, VB, Francie): a) zajištění arabsko-izrael. hranic vytvořených dle dohody o příměří z r. 1949, b) export zbraní na BV jen za účelem vnitřní bezpečnosti, c) obrana stávajících území (proti SSSR) X sovět. kritika za vyloučení z dohody – vnímáno jako doplněk k NATO pro BV (Mahmood, s.24)

Postoj SSSR k novému židovskému státu

- Po vyhlášení Trojstranné deklarace a izrael.-americ. dohodě o obchodu a navigaci z r. 1951 – odvracení SSSR od Izraele a postupný příklon k arab. státům
- Září 1951: RB OSN č. 95 - SSSR se zdržel - vyzývající k ukončení blokády Aqab. zál. a Suez. kanálu pro izrael. lodě Egyptem
- Únor 1953: na 5 měsíců **přerušeny diplomatic. vztahy** kvůli výbuchu bomby na sovět. velvysl. v Tel Avivu
- Po smrti Stalina – přeformulace zahraniční politiky: národ. buržoazie ve Třetím světě přijata jako progresivní síla a národ. osvobození jako předpoklad pro sociální revoluci
- Leden 1954: USA, VB, Francie - **návrh rezoluce RB OSN** na realizaci zavlažovacích a vodohospod. projektů v demilitar. zóně mezi Iz. a Sýrií v rozporu se sml. o příměří – **první veto SSSR** v záležitosti přímo se netýkající jeho život. zájmů

- Úsilí USA a VB o vytvoření Middle East Command a Middle East Defence Org. – Turecko, Írán X Egypt
- Po vytvoření Baghdádského paktu (duben 1955): odsouzení protisovět. aliance Kremlem – nabídka pomoci ostat. arab. státům – opuštění oficiál. politiky neintervence do BV → r. 1955 sml. o dodávkách zbraní Egyptu, r. 1956 dodávky zbraní Sýrii
- Chruščev – větší orientace na Třetí svět – Egypt jako brána k BV

Suezská krize

- **Září 1955** – závody ve zbrojení – žádost Egypta o dodávky zbraní odmítnuta Západem na základě Trojčlenné deklarace → **barterová dohoda mezi Egyptem a SSSR** (prostř. ČSSR)
- Nabídka USA a VB: financovat Asuánskou přehradu – leden 1956 tajná amer. mise Gamma s cílem zprostř. dohodu mezi Egyptem a Izraelem – vojen. spolupráce Egypta - nakonec amer. nabídka stažena – reakce Násira:
- **Červenec 1956** – **znárodnění Suezského průplavu** – příjmy z mýtného k financování přehrady
- Snaha Eisenhowera o eliminaci vojen. konfrontace – Dulles do Londýna: plán na mezinárod. správní radu pro Kanál
- Srpen: konf. v Londýně 24 států – Egypt plán odmítl
- Tlak Eisenhowera na Edena kvůli vyhnutí se válce
- Říjen 1956 – tajná jednání VB, Francie a Izraele v Sévres o společném postupu (Rossi, s.62)

Operace Kadeš

- 29.října – útok Izraele na Sinaj, zatlačení Egyptanů až ke Kanálu
- Hlav. cíl izrael. invaze: Šarm aš-Šejch - k prolomení blokády u ústí Tiránské úžiny – Gaza – výcvikové území pro fidáíjiny
- Po několika dnech obklíčení Šarmu – kapitulace města

- O den později: Ultimátum Francie a VB dle Trojstranné deklarace na klid zbraní a stáhnutí vojsk z obou str. průplavu a požadavek na dočasnou okupaci Port Saidu, Ismaíliji a Suez – Násirem striktně odmítnuto (M.Palmer, s.75)
- Záminka VB a Francie k intervenci: neschopnost Egypta spravovat průplav (Rossi, s.61)
- 31. října – bombardování egypt. cílů a invaze vojsk VB a Francie → okupace 40% zóny průplavu
- Postoj USA: GŠ pro vojen. intervenci (zabránit rozšíření konfliktu do dalších zemí) X Eisenhower a Dulles jednoznačně proti intervenci a prosazení rezoluce RB OSN o klidu zbraní a stažení vojsk za linie příměří
- Důvody proti: a) předvolební prezident. období, b) neochota vystoupit proti populár. Násirovi – obava z aliance se SSSR

- SSSR: Začátek listopadu: opožděná reakce Kremlu – zaměstnán potlačováním revoluce v Budapešti – **dopis premiéra Bulganina:**
hrozba vyslání dobrovolníků – hrozba použití síly proti agresorům – Izrael jako nástroj imperialistic. mocností - hrozba použití jader. zbraní proti VB a Francii – návrh USA na společ. síly proti evrop. mocnostem v oblasti
- USA: Odmítnutí sovět. nabídky a připravenost na použití vojen. síly na obranu zájmů Západu
- Listopad 1956 – na základě mezinárodního tlaku souhlas VB a Francie s příměřím (vojska stažena do konce prosince) – Izrael odmítl opustit obsazená území (Šarm aš-Šejch, Gaza) – nakonec donucen v březnu 1957 (Rossi, s.63-64) – Kanál znovuotevřen začátkem dubna 1957
- Rezoluce VS OSN č. 1001: zal. **U.N. Emergency Force (UNEF)**

- Leden 1957: Eisenhowerova doktrína
- Únor - Návrh sovět. MZV Šepilova VB, USA a Francii: a) respektování suverenity arab. států, b) nezačleňovat arab. státy do vojen. paktů velmocí, c) odstranění všech zahranič. základen a vojsk z BV, d) pomoc ekonom. rozvoji BV s respektem vůči suverenitě, e) všechny rozpory týkající se BV řešit mírovými prostředky.

Důsledky Suezské krize

- Zásadní oslabení vlivu VB na BV – Saúdská Ar., Kuvajt, Bahrajn: demonstrace a stávky; sabotování britských ropných vrtů; bojkotování britských firem; přerušení diplomatických styků, zákaz vstupu brit. lodí do saúd. přístavů
- **USA jako dominantní síla BV**
- Rozsáhlá vlna protizápadního cítění – vzestup vlivu panarabismu vedeného Násirem (M.Palmer, s.77)

USA a Izrael

- R.1964 Izrael: Poprvé žádost o nákup útočných zbraní tj. 210 tanků – Chápáno jako protiváha vůči sovět. dodávkám Egyptu - Pentagon nakloněn s výhradou nákup uskutečnit od Německa nebo VB X min. zahr. oponovalo převahou výzbroje na str. Izraele – Johnson pro nákup z cizí země a v případě nutnosti od USA
- Únor 1966 – rozhodnutí prodat Izraeli dalších 48 bombardérů Skyhawk
- Bod obratu ve vojenské strategii vůči BV: nárůst prodeje zbraní ze 44 mil.\$ v r.1963 na 995 mil. v r.1968
- **Spirála zbrojení:** zvýšené dodávky sovět. zbraní Egyptu, Sýrii, Iráku → prodej amer. zbraní pro-západ. arab. režimům → nutnost zajištění vojen. převahy Izraele – zábrana vůči vyvinutí a použití jader. zbraní Iz.

- Září 1964 – summit LAS v Alexandrii – zal. Jednotné arab. velitelství pod egypt. vedením a OOP – roztržka mezi Násirem: podmínkou úspěšného boje proti Izraeli arab. jednota X J.Arafat: podmínkou arab. jednoty je válka proti Izraeli (B.Kaufman, s.46)
- Tenze mezi Egyptem a Saúd.Ar. – Prosinec 1965 - Společná iniciativa krále Fajsala a íránského šáha M.Rézy na zal. **Org. islámské konference** – protiváha Ligy arab. států vedené Násirem (B.Kaufman, s.47)
- R. 1966 jordán. král Hussajn zakázal OOP rekrutování a výcvik členů OOP v Jordánsku
- Zahájení systematických gerilových útoků Fatahu z Jordánska na Izrael – Hussajn uvěznil 200 ba thistů a vedoucích činitelů OOP – Sýrie a OOP zavázány svrhnout Hussajna (B.Kaufman,s.51)
- 1966: obranný pakt mezi Eg. a Sýr. – SSSR přesvědčil Eg. kvůli snížení hrozby izr. útoku na Sýrii a dostat Syřany pod vliv eg. vliv

Květnová krize 1967

Spouštěcí mechanismus:

- Duben 1967 – letecká bitva mezi Izraelem a Sýrií – sestřeleno 7 syrských MiG-21
Duben-květen – 14 vojen. incidentů na hranicích Izraele a Sýrie (B.Kaufman,s.53)
- Květen: Sověti informovali Sýrii o mobilizaci 10 izrael. brigád na syrské hranici – info předáno Eg.
- 16.5. Káhira: Požadavek na OSN,aby stáhla své mírové jednotky ze Sinaje - Mobilizace 58 000 egypt. vojáků na Sinaji – Signál pro mobilizaci izrael. jednotek
- 22.5. – Egypt uzavřel Tiranské úžiny (spojující Rudé moře s Aqabským zál. a izrael. přístavem Eilat) – Casus belli pro Izrael (M.Palmer,s.82;Kaufman,s.54)

- 23.5. J. veřej. projev: blokáda mezinár. vod v Aqab. zál. nelegální, nedeklarována otevřená podpora Iz., bez konkrét. návrhu řešení krize
- Washington: Snaha vyhnout se unilaterální amer. nebo izrael. akci – vytvoření mezinárod. námoř. síly s cílem prolomit blokádu
- Memorandum MZV a MO: 1) jednání skrze OSN, 2) prohlášení námoř. mocností, 3) vytvoření mezinár. flotily k proražení blokády
- Neochota USA jakkoliv vojensky zatáhnout do konfliktu na BV – nutnost získat souhlas Kongresu a RB OSN (Spiegel, s.138-139)
- Eban: žádost o prohlášení W., že útok na Izrael považován za útok na USA

- Důvody amer. zdrženlivosti vůči izrael-arab. konfliktu:
- A) Tím, že budou zničeni arab. chráněnci SSSR, Západ tak minimalizuje sovět. úspěchy za několik let, prokáže se neschopnost SSSR jako efektivního ochránce a tyto arab. státy se pak obrátí o pomoc na USA
- B) Tím, že se zničí sovět. výzbroj, se nejen naruší kredibilita SSSR a jeho spojenců, ale sníží se i tlak Izraele na USA na nákup dalších zbraní
- C) Poražené a ponížené arab. vlády budou svrženy nespokojenými armádami a národy
- D) Třetí jednoznačné vítězství Izraele během 20 let definitivně rozptýlí arabské iluze o eliminování Izraele
- E) Jelikož pouze USA mají reálný vliv na politiku Izraele, budou jej tedy muset arab. státy žádat o navrácení zabraného území a podmínkách míru (Rossi, s.85)

- 30.5. – podepsán obran. pakt mezi Eg. a Jor. – společné vojen. velení Eg., Jor. a Sýr.
- 4.6. – obran. pakt mezi Eg. a Irákem
- Shromažďování eg. a irác. jednotek v Jordánsku
- Kvůli neshodám uvnitř administrativy a koncentraci na Vietnam W. neschopen zabránit útoku Iz. – nízká priorita: nehrozilo převzetí vlády komunisty (Spiegel, s.148-149)

„Šestidenní válka“

- 5. června 1967 – izrael. útok na egypt. vojska a letiště a zároveň na Sýrii a Jordánsko (Kaufman, s.57)
- Okupace: Sinaje až k Suezskému kanálu; Pásma Gazy; Západního břehu (Jordánsko); arabské části Jeruzaléma (Jordánsko); Golanských výšin a syrského města Qunajtra
- Poprvé využita „horká linka“ W.-Moskva – ujištění o neangažovanosti v konfliktu – horká situace na syrské frontě – konfrontace se SSSR – vyslání 6. flotily k syrským břehům (Spiegel, s. 151)
- 6.června – USA prosadily rezoluci RB vyzývající k okamžitému klidu zbraní bez zmínky o stažení a odsouzení Izraele - nevyzvala Izrael k okamžitému stažení jako Eisenhower za Suezské krize
- Incident – izrael. útok na USS Liberty – potencionál. konfrontace se SSSR
- Během války tlak USA na Izrael, aby ukončil útoky a souhlasil se zastavením palby – 10. června dosaženo příměří (B.Kaufman, s.59)

Bezprostřední důsledky války pro USA

- Bezprostředně po skončení války – vyhánění Palestinců z okupovaných území a zakládání židov. osad (Rossi, s.86, B.Kaufman, s.60)
- Protiamerické demonstrace zvl. v Bahrajnu a na Dhahránu (SA) ohrožující amer. majetek a životy (M.Palmer, s.83)
- Mnoho arab. států přerušilo diplomatické styky s USA (Egypt, Sýrie, Irák, Jemen, Alžírsko a Súdán) (Kaufman, s.59)
- Kuvajt a Irák okamžitě zavedly ropné embargo vůči USA, Británii a Německu (Palmer, s.83) – zrušeno koncem srpna (Kaufman, s.62)
- Obrovský kredit pro Izrael mezi amer. politiky a veřejností
- Řešení BV konfliktu prioritou pro amer. administ.

Rezoluce RB OSN č. 242

- Červen 1967 - **Johnsonovo stanovisko**: stáhnutí vojsk z okupovaných území, řešení problému uprchlíků, svoboda námořní plavby, omezení závodů ve zbrojení, respektování politické nezávislosti a územní integrity – řešení „quid pro quo“: území za mír (Spiegel, s.154)
- Amer. návrh ve shodě se SSSR – jednoznačně odmítnuto Izraelem – a arab. státy – srpen: konf. LAS v Chartúmu: „žádný mír, žádné uznání, žádná jednání“
- Jednání na půdě OSN – 22.11. 1967 – RB OSN schválila rezoluci 242: Izraelem zabraná území z r.1948 chápána jako „fait accompli“ (Rossi,s.87) – první dohoda zahrnující arab. i izrael. str. od uzavření příměří 1949
- Hlav. body: stažení Izraele z okupovaných území a řešení návratu uprchlíků výměnou za – územní integritu a politic. nezávislost každého státu BV a právo žít v míru v bezpečných a uznaných hranicích, právo svobodné plavby mezinárod. vodami a **spravedlivé vyřešení ot. palest. uprchlíků** (B.Kaufman, s.62-63)

- Hlavní nedostatek rezoluce: její vágní formulace a proto různé možnosti interpretace – podpora pro amer. návrh získána za slib kompletního stáhnutí izrael. vojsk a pouze nepodstat. změn na linii příměří z r. 1949
- Nezájem Johnsona se dále zabývat řešením arabsko-izrael. konfliktu – hlav. úlohu převzal zvlášt. vyslanec OSN G. Jarring – hlav. pozornost administrativy k válce ve Vietnamu
- Odložení prodeje 50 bitevníků F-14 Phantom – kvůli neochotě Izraele vzdát se okupovaných území (B.Kaufman, s.63)